

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักพุทธธรรม

The Solution of Violence in the Family according to Buddhist Principle

พระครูประโชติพัชรพงษ์ (นัฐพงษ์ พิทักษ์อัมพรกุล)¹

Phrakhruprachotphatcharaphong (Natthapong Pitakampornkul)¹

Received : March 24, 2019; Revised : December 28, 2020; Accepted : December 29, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

ครอบครัวไทยในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ทำให้มีปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อเด็ก ได้แก่ โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป โดยจำนวนครอบครัวขยายลดลง ครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น รูปแบบของครอบครัวมีความหลากหลาย ค่านิยมและความเชื่อของครอบครัวเปลี่ยนตามอิทธิพลตะวันตก ปัญหาความยากจนของครอบครัวสตรีต้องออกทำงานหารายได้นอกบ้าน ครอบครัวต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานต่างถิ่น ปัญหาครอบครัวขาดความรู้และความพร้อมในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งสภาพปัญหาเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่สร้างผลกระทบต่อเด็กเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพกายสุขภาพจิต ปัญหาด้านค่านิยมบริโภคนิยม นำไปสู่พฤติกรรมของเด็กในวัย ต่าง ๆ ในทางไม่เหมาะสมและมีส่วนผลักดันให้เด็กจำนวนหนึ่งถูกปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้งกลายเป็นเด็กมีปัญหา เกิดปมด้อย นำไปสู่พฤติกรรมที่ก้าวร้าว ผิดกฎหมายในที่สุด ในพุทธศาสนาเถรวาทได้เสนอวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยหลักทศ 6 หลักอริยสัจ 4 เป็นทางออกของปัญหาในครอบครัว

คำสำคัญ (Keywords) : การแก้ไขปัญหา, ความขัดแย้งครอบครัว, หลักพุทธธรรม

---

¹นิสิตระดับพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครสวรรค์; Doctoral of Philosophy Program in Buddhist Student, Nakhon Sawan Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand;
e-mail : Nattaphong19752518@gmail.com

Abstract

Thai family in the present has effect from changing of society, economics, polity, and culture which makes the problems effecting to children such as the family structure is changed, that the member of family has become lower, and then one family has increased. There are a lot of family's models. The value and faith of family has changed according to West's influence. The property's problem of family is woman have to work outside for income, the family has to move to other place. The family problems have no knowledge and readiness to look after their children, this problem is important condition that effect to children about the problem of physical and mental health. The problem of consumerism is to bring to the children's behavior in inappropriate way and it is pushed forward a group of children were neglected until they have some problem and inferiority complex which is the aggressive behavior, and they do wrong in the final. In Theravada Buddhism has guided the way of problem's solution by the Six Directions, the Four Noble Truths which are the solved way of family problem.

Keywords : The problem Solvion, Family conflict, Buddhist Principle

บทนำ (Introduction)

ในอดีตในนั้นสถาบันครอบครัวไทยมีเอกลักษณ์โดดเด่นในเรื่องความเป็นครอบครัวที่อบอุ่น เข้มแข็ง มีระบบเครือญาติ และสายใย ความผูกพันที่เหนียวแน่นมั่นคง ยึดถือขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ต่อการพัฒนาประเทศ แต่ในปัจจุบัน ความเป็นครอบครัวไทยได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมโลก พบว่า ครอบครัวไทยกำลังประสบปัญหาที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1. ปัญหาสัมพันธภาพของสมาชิกใน ครอบครัวลดน้อยลง 2. ปัญหาการใช้เวลาร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวอย่างมีคุณภาพลด น้อยลง 3. การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจยังเป็นปัญหาที่สำคัญของครอบครัว จากปัญหาดังกล่าว เป็นผลให้ครอบครัวขาดความสมดุล และนำไปสู่การเผชิญปัญหาที่สลับซับซ้อนหลากหลายยิ่งขึ้น ได้แก่ ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาผู้สูงอายุขาดการดูแล ปัญหาความ

รุนแรงในครอบครัว ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น ปัญหายาเสพติดและอื่นๆ จากปัญหาและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมอันจะนำมาซึ่งปัญหาสังคม

โครงสร้างของสังคมไทย

โครงสร้างที่สำคัญของสังคมไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ โครงสร้างสังคมชนบทและโครงสร้างสังคมเมือง แต่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งเป็นสังคมแบบประเพณีนิยม และเป็นสังคมเกษตรกรรม ดังนั้น หากจะรู้จักสังคมและวัฒนธรรมไทยจะต้องพิจารณาจากโครงสร้างสังคมชนบทเป็นหลัก และจะต้องพิจารณาถึงอิทธิพล ของสังคมและวัฒนธรรมเมืองที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมชนบทประกอบไปพร้อม ๆ กันด้วย

1) โครงสร้างสังคมชนบท เป็นโครงสร้างที่สำคัญที่สุด ของสังคมไทย เพราะเท่ากับเป็นโครงสร้าง ของสังคมไทยทั้งหมด ลักษณะจำเพาะที่ สำคัญของสังคมชนบท ได้แก่ การรวมกลุ่มแบบอรูปนัย (Informal) ของกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) มีการติดต่อ กันแบบตัวถึงตัว สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งคล้ายคลึงกัน ทำให้สถานภาพและบทบาทของ คนในสังคมชนบทไม่แตกต่างกันมากนัก ในสังคมชนบทมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกของสังคมทำหน้าที่สอดคล้องต่อเนื่องกันอย่างราบรื่นโดยมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการนับถือผู้อาวุโส มีความเห็นอกเห็นใจกัน และมีค่านิยมในเรื่องคุณความดีทางศาสนาเป็น ตัวควบคุมความประพฤติทางสังคมของคนชนบท สถานภาพจะมีลักษณะ จำเพาะของตัวเอง เช่น อายุ ความสามารถ และคุณความดี ผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำในสังคมชนบทมักได้แก่ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน กำนันและผู้อาวุโสที่ชาวบ้านเคารพนับถือ

2) โครงสร้างสังคมเมือง (ทศนิยม ทองสว่าง, 2537: 1-2) มีความแตกต่างจากสังคมชนบทที่เป็นจำนวนกลุ่มและองค์กรที่มีมากในสังคมเมืองหลวง หลักเกณฑ์การพิจารณาสถานภาพทางสังคมของบุคคลในเมืองหลวงขึ้นกับฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจและความเกี่ยวข้อง ทางการเมือง และระดับการศึกษาซึ่งผิดจากเกณฑ์ของสังคมชนบท นอกจากนั้นแล้วโครงสร้างชนชั้นทางสังคมในเมืองหลวงจะชัดเจน คือ ประกอบด้วยกลุ่มคนที่เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลเก่า และขุนนาง ผู้บริหารในสาขาอาชีพต่าง ๆ นักธุรกิจ ข้าราชการ ช่างฝีมือ และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้อพยพมาจากสังคมชนบทมาอาศัยอยู่ ตามชุมชนแออัดทั้งหลายของสังคมเมืองหลวง ค่านิยมของคนเมืองหลวงนั้นจะเน้นหนักเรื่องอำนาจและความมั่งคั่งมากกว่าชาวชนบท

มีความต้องการยกระดับตัวเอง จากชั้นสังคมเดิมไปสู่ชั้นที่สูงกว่า โดยอาศัยปัจจัยหลายประการ เช่น ฐานะการเงิน การศึกษา อำนาจทางการเมือง และสิทธิ

ลักษณะมูลฐานของสังคมซึ่งทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ หมายถึง องค์ประกอบหลัก (เสาหลัก) ของสังคมที่เป็นตัวค้ำยันสังคมไว้ให้พยายามสัมพันธ์ของคนในสังคมดำเนินไปได้ ประกอบไปด้วย

- ค่านิยม (Social Value)   - บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm)
- สถานภาพ (Status)   - บทบาท (Role)
- สถาบันทางสังคม (Social Organization)
- การควบคุมทางสังคม (Social Control) (วิเชียร รักการ, 2559 : 40-43)

ลักษณะของครอบครัวไทย

จากการศึกษาวิจัยของนักสังคมวิทยาหลายท่าน พบว่า โดยปกติแล้วลักษณะของครอบครัวมักจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ ค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นสำคัญ สำหรับครอบครัวไทยเรานั้นได้รับอิทธิพลจาก “ค่านิยม” (Values) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวไทยดังต่อไปนี้

1) ครอบครัวไทยนิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ และให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ความรักให้เกียรติแก่สมาชิกในครอบครัวตามควรแก่ฐานะของตน เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัวและเป็นผู้นำของครอบครัวมีอำนาจและสิทธิมากที่สุดในการครอบครัว เป็นผู้บริหารภายในครอบครัวและเป็นผู้สืบสกุล บุตรจะต้องใช้นามสกุลของบิดา และภรรยาต้องใช้นามสกุลของสามี

2) ครอบครัวไทยให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโส (Seniority) มีการเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยส่วนใหญ่มักจะมีการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักเคารพผู้อาวุโสกว่า เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบททั่วไป บุคคลผู้สูงอายุในครอบครัวมักจะได้รับความสะดวก และเป็นที่พึ่งของผู้เยาว์อยู่เสมอทั้งการให้คำปรึกษาด้านส่วนตัวและการทำงาน เพราะฉะนั้นในครอบครัวไทยจึงปรากฏค่านิยมลำดับขั้นของควมมีอาวุโสไว้มากมาย (ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่) การแสดงความเคารพเชื่อฟัง ผู้อาวุโสนี้อาจเป็นผลมาจากค่านิยมในเรื่องการยกย่องผู้อาวุโสคนไทยเป็นสำคัญ เพราะคนไทย

มักจะให้เกียรติต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเชื่อว่ามีประสบการณ์ชีวิตมากมาย จึงสามารถเข้าใจถึงสภาพต่าง ๆ ได้ดีกว่าคนที่มีอายุน้อยกว่า ดังนั้น ผู้อาวุโสจึงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในสังคมไทย ดังคำกล่าวที่ว่า “ตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด

3) ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยว (Monogamy) คือ ผู้ชายมีภรรยาคนเดียวตามกฎหมายแต่ความจริงของลักษณะครอบครัวไทยในเรื่องที่ผู้ชายมีภรรยาคนเดียวหรือหลายคนนั้น ยังไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดเนื่องจากหลักฐานต่าง ๆ ในอดีตนั้นได้แสดงให้เห็นว่าชายไทยมักนิยมมีภรรยาหลายคนซึ่งเป็นการสมรสแบบ Polygyny ดังเราจะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์ เจ้าฟ้าฯ ขุนนางชั้นสูง ข้าราชการ พ่อค้า หรือแม้แต่คนธรรมดาในสมัยก่อนนิยมมีภรรยาครั้งละหลายคน ถือว่าเป็นการสร้างบารมีและแสดงความสามารถทางเพศด้วย จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชการที่ 8) จึงมีกฎหมายระบุแน่ชัดว่าให้ผู้ชายไทยสามารถทำการสมรสได้เพียงครั้งเดียว การสมรสครั้งต่อมาถือว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาในแง่ของกฎหมายไทยปัจจุบันเป็นเกณฑ์ก็อาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวไทยเป็นแบบสามีเดียว ภรรยาเดียว (Monopoly) แต่ในทางปฏิบัติผู้ชายไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและมีตำแหน่งทางสังคมสูงๆ นั้น ยังคงนิยมมีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกันซึ่งสังคมนิยมเรียกภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นว่า “อนุภรรยา”

4) มีความผูกพันทางสายโลหิต กล่าวคือ ครอบครัวไทยมักจะมีญาติ พี่น้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ พ่อแม่รักใคร่ผูกพันกับลูกมากแม้ลูกจะแต่งงานแยกย้ายมีครอบครัวไปแล้วก็ยังคงห่วงใยและยังให้ความอุปการะอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าบ้านจะอยู่ห่างไกลกันก็ยังไม่มาหาสู่พึ่งพาอาศัยกันเหมือนเดิม

ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไทย

ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้ง หมายถึง ความไม่ลงรอยกัน ความขัดแย้ง หมายถึงความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกีดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม ความคิด การพูดการกระทำ รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งในครอบครัวทั้งสิ้น

การมีความคิดเห็นและการกระทำที่ไม่เหมือนกันนี้ถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการอยู่ร่วมกัน ในการพัฒนาชีวิตและสังคมของมวลมนุษย์ทุกสังคมตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผลของความขัดแย้งต่าง ๆ นั้นล้วนแต่แสดงออกมาเป็นความทุกข์ทรมาน ผู้วิจัยจึงได้สรุปปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไทยได้ดังนี้

1) นิสัยส่วนตัวทัศนคติที่ติดมาจากครอบครัวเดิม เช่น เป็นคนเจ้าระเบียบ ไม่มีระเบียบ ใจน้อย ใจร้อน โกรธง่าย ความคาดหวังกับอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น.

2) บุคคลในครอบครัวไม่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง

3) ปัญหาการนอกใจนำไปสู่การหย่าร้าง

4) ปัญหาความยากจน (อบรมมุข 6)

เงื่อนไขความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรง

เงื่อนไขของความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรงนั้น มีอยู่ 11 เงื่อนไขที่สำคัญ คือ

- 1) ช่วงเวลาที่อยู่ด้วยกันยาวนาน (Time as risk)
- 2) ขอบข่ายของกิจกรรมและความสนใจที่กว้างและหลากหลาย
(Range of Activities and interest)
- 3) ความเข้มข้นของความเกี่ยวพัน (Intensity of involvement)
- 4) กิจกรรมที่มีความขัดแย้งกัน (Impinging activities)
- 5) สิทธิในการกำหนดพฤติกรรม (Right to influence)
- 6) ความแตกต่างทางด้านอายุและเพศ (age and sex discrepancies)
- 7) บทบาทที่ได้รับมาแต่กำเนิด (Ascribed role)
- 8) ความเป็นส่วนตัวของครอบครัว (Family privacy)
- 9) การเป็นสมาชิกกลุ่มโดยไม่สมัครใจ (Involuntary membership)
- 10) ระดับความเครียดสูง (High level of stress) และ
- 11) ความรู้เกี่ยวกับประวัติชีวิต (Extensive knowledge of social biographies)

ปัจจัยเสี่ยงในครอบครัว 11 ประการเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มว่าผู้หญิงจะถูกกระทำรุนแรง โดยปัจจัยสำคัญที่สุด คือ ผู้ชายเคยมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว

มาก่อน ปัจจัยที่มีความสำคัญตามลำดับถัดมาคือ ผู้ชายตกงาน/ว่างงาน ผู้ชายใช้ยาเสพติด ความแตกต่างทางศาสนาระหว่างคู่ ผู้ชายเคยเห็นพ่อทำร้ายแม่ การอยู่ด้วยกันโดยไม่ได้แต่งงาน ผู้ชายเป็นผู้ใช้แรงงาน ผู้ชายมีการศึกษาต่ำ ผู้ชายอายุระหว่าง 18-30 ปี ถ้าสามีหรือภรรยาหรือทั้งคู่ชอบใช้ความรุนแรงกับลูก ครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่าระดับเส้นความยากจน ทั้งนี้ครอบครัวที่มีปัจจัยเสี่ยงเบื้องต้น 2 ข้อที่มีลักษณะดังกล่าว ถ้า 7 ข้อขึ้นไปจะมีความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงต่อผู้หญิงมากถึง 40 เท่า

วิธีการแก้ไขความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไทยในบทที่สามผ่านมาผู้วิจัยได้พบปัญหาและสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวก็มีปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ – แม่ – ลูก ปัญหาคู่สมรสการเตรียมความพร้อมก่อนสมรส ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาเพศสัมพันธ์ระหว่างสามี – ภรรยา และปัญหาการนอกใจ ไม่ว่าจะปัญหาใดก็ตามล้วนมีผลกระทบต่อทุกคนในครอบครัว ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของครอบครัวจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว

1. ทิศกกับการแก้ไขปัญหาในครอบครัว

เรื่องบทบาทและหน้าที่เป็นเรื่องสำคัญของมนุษย์ เพราะมนุษย์เกิดมาต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบ หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสถึงบทบาทและหน้าที่ของมนุษย์ไว้ใน “ทิศ 6” [ที.ปา. (ไทย) 11/242-244/199-200.]

หลักทิศ 6 นี้เองคือกรอบศีลธรรมที่บุคคลในสังคมต้องยึดมั่น ตามฐานะที่ตนดำรงอยู่ โดยได้ถูกจัดไว้เป็นคู่ ๆ ดังนี้คือ

1. บิดามารดา-บุตรธิดา

ฝ่ายบิดามารดา มีหน้าที่

1. ห้ามบุตรธิดาไม่ให้ทำความชั่ว
2. เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรธิดา
3. สนับสนุนให้ลูกได้รับการศึกษาที่ดี
4. หาคู่ครองที่เหมาะสมให้
5. มอบทรัพย์มรดกให้ เมื่อถึงเวลาอันสมควร

ฝ่ายบุตรธิดา มีหน้าที่

1. ทดแทนคุณด้วยการเลี้ยงดูท่าน
2. ช่วยทำกิจการงานของท่าน

3. ดำรงวงศ์ตระกูล ไม่ทำลายวงศ์ตระกูล 4. ทำตนให้เหมาะสมกับเป็นทายาท
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้

2. ครูอาจารย์-ศิษย์

ฝ่ายครูอาจารย์ มีหน้าที่

1. แนะนำสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดี
2. สนับสนุนให้ศิษย์เรียนดี
3. สอนจนสุดความสามารถ ไม่ปิดบังความรู้
4. ยกย่องเชิดชูศิษย์ให้ปรากฏ
5. ป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ศิษย์

ฝ่ายศิษย์มีหน้าที่

1. เคารพยำเกรง
2. คอยรับใช้ท่าน
3. เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน
4. ดูแลปรนนิบัติท่าน
5. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความเคารพ

3. มิตรสหาย-มิตรสหาย

สามี มีหน้าที่

1. ให้เกียรติยกย่องภรรยา
2. ไม่ดูหมิ่นภรรยา
3. ไม่ประพฤตินอกใจ
4. มอบความเป็นใหญ่ให้
5. ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยา มีหน้าที่

1. จัดการงานดี
2. สงเคราะห์คนข้างเคียง
3. ไม่ประพฤตินอกใจ
4. รักษาสมบัติที่สามีหามาให้
5. ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

4. ลูกจ้าง-นายจ้าง

หน้าที่ของนายจ้าง

1. จัดหางานให้ตามสมควรแก่กำลังความรู้ ความสามารถ
2. ให้อาหารและรางวัล
3. ดูแลรักษายามเจ็บไข้
4. ให้อาหารมีรสแปลก
5. หยอดงานให้ตามโอกาสอันควร

หน้าที่ของลูกจ้าง

1. ตื่นทำงานก่อน
2. เลิกงานทีหลัง

3. ถือเอาแต่สิ่งของที่เจ้านายให้
4. ทำงานให้ดีขึ้น
5. นำความดีของนายไปประกาศ

5. นักบวช-กับชาวบ้าน

หน้าที่ของนักบวช

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
5. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
6. บอกทางสวรรค์ให้

หน้าที่ของชาวบ้าน

1. จะทำอะไรก็ทำด้วยเมตตา
2. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา
3. จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา
4. เปิดประตูต้อนรับด้วยความเต็มใจ
5. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

6. เพื่อน-เพื่อน

เพื่อนมีหน้าที่ต่อเพื่อนดังนี้

1. ป้องกันเพื่อนที่ประมาทแล้ว
2. ป้องกันทรัพย์สินของเพื่อนที่ประมาทแล้ว
3. เมื่อมีภัยมาก็พึ่งพาอาศัยได้
4. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ หรือมีอันตราย
5. นับถือญาติพี่น้องของเพื่อนด้วย

2. ปัญหาการนอกใจนำไปสู่การหย่าร้าง

ปัญหาการนอกใจนำไปสู่การหย่าร้างถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ของครอบครัวอีกประการหนึ่ง ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าชีวิตของมนุษย์ทุกคน คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง “กาย” กับ “ใจ” หรือ “รูป” กับ “นาม” ถ้าหากมนุษย์ ยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจอันถ่องแท้ถึงความต้องการทางกายและทางใจของตนแล้ว ไซ้ชีวิตที่เกิดมาก็ยากจะพบความสุขที่สมดุลแห่งชีวิตและจิตใจได้

ปัญหาการนอกใจนำไปสู่การหย่าร้าง พระพุทธภาษิตว่า “นตถิ โลเก รโห นาม [ขุ.ชา. (บาลี) 27/518/131.] ขึ้นชื่อว่าที่ลับ ไม่มีในโลก” [ขุ.ชา. (ไทย) 27/518/130.] สามารถเป็นเครื่องยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ใครทำอะไร ที่ไหน ไม่ว่าดีหรือไม่ดี ตนเองผู้ทำนั้นแหละรู้ดีที่สุด สามีหรือภรรยาคนใดประพฤตินอกใจคู่ครองของตน สักวันความจริงก็จะปรากฏแจ้ง เมื่อปรากฏแจ้งแล้ว ก็อาจถึงขั้นทำร้ายร่างกายกันจนกระทั่งหย่าร้างกันในที่สุด สภาพบ้านแตกสาแหรกขาดก็เกิดขึ้นตามได้อย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้น ปัญหาการนอกใจนำไปสู่การหย่าร้างระหว่างสามีภรรยา ก็นับว่าเป็น

ปัญหาที่สำคัญมากปัญหาหนึ่งในครอบครัวไทยในปัจจุบัน และเป็นปัญหาที่ควรจะรีบแก้ไขโดยด่วน เพราะสามารถนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ได้ง่าย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหลักธรรมที่สามารถควบคุมหรือกำจัดปัญหาเรื่องนี้ได้ ก็คือ

หลักพรวาสาธรรม 4 ประการ

พรวาสาธรรม หมายถึง ธรรมะของผู้ครองเรือน เป็นหลักธรรมข้อปฏิบัติที่จะทำให้ผู้ครองเรือนทั้งหลายแต่ละครอบครัวมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขตามอัตภาพ มีอยู่ 4 ประการ [ส.ส. (ไทย) 15/845/258.] ได้แก่

(1) สัจจะ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ผู้ครองเรือนทั้งชายหญิงจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน เช่น สามีกับภรรยาในฐานะที่เป็นคู่ชีวิตของกันและกัน ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่ฝืนทำชั่วทั้งปวง โดยเฉพาะคู่ชีวิตของตน ไม่คิดนอกใจ ไม่โกหกหลอกลวง มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ มีความรับผิดชอบดูแลสั่งสอนบุตรธิดาในประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม และสงเคราะห์ญาติพี่น้องเป็นต้น คำว่า สัจจะนี้มีลักษณะ 5 สถานของผู้ครองเรือนพึงประพฤติปฏิบัติ (ปิ่น มุกกันต์, 2514: 458-465) ดังนี้

- 1) ตรงต่อหน้าที่ ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ให้เต็มกำลังความสามารถของตน
- 2) ตรงต่อกรงาน ได้แก่ การตั้งใจทำงานให้ดี มีสติสัมปชัญญะ
- 3) ตรงต่อเวลา ได้แก่ การรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้กันไว้
- 4) ตรงต่อบุคคล ได้แก่ การประพฤติดีต่อกัน
- 5) ตรงต่อความดี ได้แก่ การยึดมั่นอยู่ในคุณงามความดีของตนตลอดไป

(2) ทมะ ได้แก่ ความข่มใจของตน การฝึกตนเองให้ข่มใจไม่ให้อารมณ์แห่งความโลภ โกรธ หลงเข้าครอบงำได้ เช่น พยายามข่มใจไม่ให้มีเรื่องทะเลาะกันขึ้นได้ และข่มใจไม่ให้หลงมัวเมาในสิ่งไม่ดีหรือในสิ่งที่จะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นในครอบครัว สิ่งใดที่เห็นว่าเป็นสิ่งไม่ดี ต้องข่มใจที่จะไม่ทำ จะไม่ให้เกิด เช่น ข่มใจที่จะไม่เล่นอบายมุขมีการพนัน เป็นต้น

(3) ชันติ ได้แก่ ความอดทน ผู้ครองเรือนทุกคนต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกัน อดทนต่อสิ่งที่เกิดในครอบครัวของตน อดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงดูบุตรหลาน อดทนต่อสิ่งที่สร้างความลำบาก เช่น เมื่อเกิดการทะเลาะกันขึ้นต้องรู้จักอดทน พร้อมทั้งพยายามที่จะขจัดปัญหาการทะเลาะนั้นออกไป

จากจิตใจและอดทนต่ออำนาจกิเลส หมายถึง อดทนต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่นำพาสติปัญญาที่เข้ามา ยั่วเยว เช่น ความสนุกสนานบันเทิง การเที่ยวเตร่ เป็นต้น

(4) จาคะ ได้แก่ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของๆ ตนให้แก่ผู้อื่น เสียสละความสุขส่วนตัวให้กับผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณ ผู้ที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ผู้ที่ด้อยโอกาส และผู้ที่มีฐานะยากจนลำบากยิ่งกว่าเรา ผู้ครองเรือนมีน้ำใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันในครอบครัว ในท้องถิ่น หมู่บ้าน และประเทศชาติบ้านเมือง อีกนัยหนึ่ง เป็นการสละอารมณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ดี เช่น ความทุกข์ ความผิดหวังจากการงาน ความเก้บกดเรื่องทีกลัดกลุ้มใจนั้นออกไปจากตน จากครอบครัวของตนให้ได้ เป็นต้น

ถ้าสมาชิกทุกคนในครอบครัวสามารถประพฤติปฏิบัติตนตามหลักฆราวาสธรรมทั้ง 4 ประการนี้ได้แล้ว ก็สามารถครองใจของมวลสมาชิกในครอบครัวได้ และหากทุกคนในครอบครัวมีคุณธรรมทั้ง 4 ข้อ คือ มีความสัตย์ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ สุจริตต่อกัน รู้จักข่มจิตข่มใจไม่ให้อารมณ์แห่งความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยาเข้าแทรกซึม รู้จักข่มใจไม่ให้ลุ่มหลงในอบายมุข ตลอดจนทั้งสิ่งเสพติดทั้งมวล มีความอดทนต่อความยากลำบาก ทั้งร่างกายและจิตใจมีความขยันขันแข็งในการหาเลี้ยงชีพ และรู้จักการให้ การเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลที่มีพระคุณ ลูกหลาน ญาติพี่น้องและผู้ที่ย่อยกว่า ครอบครัว ชุมชนและสังคมจะสงบสุข ร่มเย็นเป็นสุข ครอบครัวที่ล้มเหลวแตกแยก สังคมที่วุ่นวายเดือดร้อน หากความสุขไม่ได้ ก็เพราะบุคคลขาดฆราวาสธรรมนี้เอง ดังนั้น ผู้ครองเรือนทั้งหลายจึงจำต้องยึดเอาหลักธรรมที่กล่าวมานี้ไปประพฤติปฏิบัติเพื่อความเป็นประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัวสืบไป

3. ปัญหาความยากจน

ปัญหาความยากจน แก้ไขด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมที่ภูธธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ คือ

- 1) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นในการประกอบกิจเลี้ยงชีวิตก็ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนก็ดี
- 2) อารักษสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วย ความหมั่นไม่ให้เป็นอันตรายก็ดี รักษาการงานของตัวไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี
- 3) กัลยาณมิตรตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว
- 4) สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ไม่ให้เกิดคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ปัญหาความยากจน คำกล่าวที่ว่า “ทุกอย่างจะสำเร็จด้วยดีถ้ามีแผน” เป็นคำกล่าวที่เป็นจริงเสมอ การดำเนินชีวิตในการ ครองเรือนจะสำเร็จ และเป็นสุขได้ก็ต้องมีการวางแผน

3. อริยสัจ 4 กับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

หลักคำสอนที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อริยสัจ 4 [วิ.ม. (ไทย) 4/14/16.] ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศแก่พระปัญจวัคคีย์ว่า เมื่อใดพระองค์มีความเห็นด้วยญาณตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 อย่างบริสุทธิ์ดีแล้ว เมื่อนั้นพระองค์ทรงยืนยันว่าเป็นผู้ตรัสรู้แล้ว ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก อริยสัจแปลว่าของจริงหรือความจริงอย่างประเสริฐ ของจริงของพระอริยเจ้า ความจริงที่ทำให้คนกลายเป็นพระอริยเจ้า “อริยสัจ 4” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2548 : 240) หรือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการนี้ได้แก่

1) ทุกข์ หมายถึงความทุกข์ หรือความไม่พึงพอใจ ทุกข์ ตามศัพท์แปลว่าสภาพที่ทนได้ยาก หรือสิ่งที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ นอกจากนั้นยังหมายถึงสภาวะที่บีบคั้นทำให้ลำบาก

2) ทุกขสมุทัย หมายถึงเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา 3 อย่าง คือ กามตัณหา ภาวตัณหา และวิภวตัณหา

3) ทุกขนิโรธ หมายถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไปหรือนิพพาน คือ ความดับสิ้นไปแห่งกิเลส

4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา [อง.ตัก. (ไทย) 20/521/218.] หมายถึงทางที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 หรือ อัฐมรรคบางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่า ทางสายกลาง มรรคมีองค์ 8 นี้เมื่อสรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

อริยสัจ 4 นี้เรียกกันสั้นๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นธรรมะที่ทำให้ผู้ค้นพบคนแรกถูกขนานนามว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สามุกังสิกะ” ซึ่งแปลว่า “ธรรมะที่พุทธเจ้าทรงเปิดหงายขึ้นด้วยพระองค์เอง” เป็นธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เองและไม่สามารถจะถ่ายทอดให้ผู้อื่น อริยสัจ 4 เป็นคำสอนที่มีความสำคัญมากในพระพุทธศาสนา เป็นทฤษฎีที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบใหม่ โดยไม่ได้เลียนแบบหรือดัดแปลงมาจากคำสอนใครอื่นเลย ถ้าหากมีคำถามว่า “พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร” ก็ตอบว่า “พระองค์ตรัสรู้อริยสัจ 4”

บทสรุป (Conclusion)

จะเห็นได้ว่าหลักอริยสัจ 4 นี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิชาการทางโลกแขนงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ใดๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาครอบครัว ปัญหาชีวิต สังคม บ้านเมือง เศรษฐกิจ ความขัดแย้ง คือ ไรคอย่างหนึ่ง เป็นลักษณะของ

ความทุกข์ สาเหตุของความขัดแย้งหรือโรค คือ สมุทัย การหายจากความขัดแย้งหรือโรค คือ นิโรธ และวิธีการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งหรือโรค คือ อริยมรรค 8 ดังนั้น อย่าปล่อยปัญหาคือความขัดแย้งไว้ให้ลุกลาม โดยที่ยังไม่ได้พยายามแก้ไขอย่างเต็มที่ พยายามเปิดใจ ให้โอกาสกับตนเองและทุกคน ในครอบครัว ได้ร่วมค้นหาพลังของครอบครัวร่วมกัน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะปัญหาครอบครัวมีทางออกที่ดีเสมอ ด้วยการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งด้วยหลักกรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทดังที่กล่าวมา

เอกสารอ้างอิง (References)

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- จรรย์ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2526.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2538.
- _____ . พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2539.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตฺตวณฺโณ). กฎแห่งกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540.
- _____ . การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, 2541.
- _____ . ครองเรือน – ครองรัก จักเลิศแท้ด้วยครองธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พิมพ์สวย จำกัด, 2545.
- _____ . สลายความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, 2546.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2546.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

_____ . **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม,
2540.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ บริษัท เอส อาร์ พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด , 2548,

ไพฑูรย์ เครือแก้ว. **ลักษณะสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ,
2513.

ภัสสร ลิมานนท์. **บทบาทของผู้ชายกับปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ป
สำนักพิมพ์, 2541.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2531.

หลวงวิจิตรวาทการ. **วิชาการ ครองเรือนครองรัก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด,
2541.

อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2519.

อัมพร สุคันธวิช และคณะ. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550